

WSTĘP

Czwarta publikacja serii "Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi"¹ stanowi kolejny komunikat o niektórych kierunkach prac prowadzonych przez historyków książki współpracujących z Zespołem Badań nad Rolą Książki w Kulturze Polskiej /1970-1977/, a następnie /od 1 X 1977 r./ z Zakładem Wiedzy o Dawnej Książce², działającymi w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego.

Nadał aktualne wydaje się założenie, że opracowanie całości dorobku polskiej kultury książki - co stanowi cel wszystkich podejmowanych przez nas prac - wymaga wielu jeszcze badań źródłowych dla uściślenia i ewentualnej rewizji zakorzenionych, a często błędnych lub zbyt powierzchownych sądów, wymaga wydoskonalenia metod i warsztatu bibliologicznego, a także - w niektórych przypadkach - dopełnienia interpretacją księgoznawczą wyników badań historyków, historyków literatury, sztuki, nauki, filozofii czy kultury, zajmujących się, z punktu widzenia swoich specjalności, dawnym piśmiennictwem polskim.

Dlatego w pracach zespołu główny nacisk spoczywa na studiach warsztatowych oraz badaniach materiałowych, oczywiście ściśle ukierunkowanych potrzebami przyszłej syntezy, a także aktualnymi wymogami dydaktycznymi. Tematy szczegółowe dobierane są w ten sposób, aby stopniowo wypełniały luki w dotychczasowym stanie wiedzy, przyczyniając się do wytworzenia pełniejszych obrazów, do podjęcia wątków badawczych nie dość jeszcze wyświetlonych. Jednym z nich jest niewątpliwie istotne zagadnienie roli książki rękopiśmiennej w epoce druku, gdy rękopis utracił już nie tylko wyłączność, ale nawet supremację, schodząc na plan dal-

szy, lecz nie zanikając przecież zupełnie i nadal pełniąc rozliczne funkcje kulturalne. Przełom, jaki nastąpił w produkcji książki w połowie XV w., spowodował może zbyt rygorystyczny /zwłaszcza w praktyce dydaktycznej/ podział na dwie niejako przeciwstawne epoki: książki rękopiśmiennej i drukowanej. Spowodowało to skupienie uwagi na owych dwu przeciwstawnych formach książki właściwych dla swoich okresów i pewne pominięcie w świadomości powszechnej faktu, że rękopis nie przestał automatycznie stanowić integralnego komponentu kultury umysłowej i artystycznej, lecz współistniał z drukiem początkowo na zasadzie rywalizacji, a później dopełnienia w tych dziedzinach, którym nowa technika nie zdołała w pełni sprostać.

Wybranych zagadnieniom książki rękopiśmiennej w pierwszych wiekach po wynalezieniu druku poświęcone są wszystkie rozprawy niniejszego tomu.

Dr Edward Potkowski w obszernym studium "Produkcja książki rękopiśmiennej w Polsce w XV stuleciu" przedstawia bogaty i zróżnicowany obraz wytwórczości oraz krążeń rękopisów głównie wśród społeczności miejskiej, odgrywającej wówczas w tym procesie najważniejszą rolę. Natomiast mgr Władysław Pabin /"Książka rękopiśmienna w środowisku bernardyńskim do połowy XVI wieku. Zarys problematyki księgoznawczej"/ oraz dr Janusz Zbudniwek /"Kodeks Reguł Paulińskich zwany "Katenatem" na tle kultury książki w zakonie paulinów w XVI stuleciu"/ skierowali uwagę na środowiska zakonne, których znaczny udział w produkcji rękopisów był dotychczas lepiej znany niż problemy funkcjonowania i wykorzystywania manuskryptów w tych kręgach, a szerzej mówiąc - kultywowania i kształtowania tradycji rękopiśmiennej w ramach ogólnej kultury książki.

Praca mgr Jadwigi Szymańskiej-Pętałi "Kultura piśmiennicza ksiąg parafialnych w Warszawie w pierwszym okresie stołeczności miasta, do 1655 r." stanowi próbę interpretacji bibliologicznej źródeł archiwalnych, ukazując na tym szczegółowym i wyinkowym przykładzie rozległe, jak się zdaje, korzyści i perspektywy badań kultury piśmienniczej poszczególnych środowisk. Podobnie, próbę spojrzenia z księgoznawczego punktu widzenia oraz zastosowania bibliologicznych kryteriów wartościowania podjął mgr Zbigniew Mikołejko, prezentując wybrane pod tym kątem "Kierunki badań nad polskimi rękopisami iluminowanymi epoki baroku".

Odrębną tematyką miejsca i roli dodatków rękopiśmiennych w książce drukowanej podjęła doc. dr Anna Czekańska-Jędrusik w rozprawie "Elementy rękopiśmienne w drukowanej książce staropolskiej", przeprowadzając analizę formalną i klasyfikację notatek czytelniozych na zachowanych egzemplarzach książek.

P r z y p i s y

¹ Dotychczas ukazały się nakładem Wydawnictw Uniwersytetu Warszawskiego zeszyty 1-3 w latach 1975-1977.

² Zarządzenie nr 18 Rektora Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 30 września 1977 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Uniwersytecie Warszawskim, par. 2, p.3.II.

Barbara Bienkowska

